

UNIVERSITATEA „BABE -BOLYAI”, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
SECȚIA FILOSOFIE

TEZĂ DE DOCTORAT

CULTUR ȘI VALOARE LA TUDOR VIANU

REZUMAT

Conducător științific

Prof. Univ. Dr. VASILE MUSC

Doctorand

Prof. LUMINIȚA VASILESCU (c. s. DIMA)

SUMAR

ARGUMENT	4
I. FORMA IA FILOSOFIC A LUI TUDOR VIANU	8
I.1. De la coala româneasc , la prestigioasa universitate german . Problema acut a culturii i a valorii	8
I.2. Tübingen- spa iu voca ional maturant. Frenezia culturii	11
I.3. Doctoratul în filosofie: <i>Das Wertungsproblem in Schillers Poetik</i>. Estetic i axiologie.....	16
II. PERSPECTIVA CULTURAL I AXIOLOGIC ÎN GÂNDIREA ESTETIC A LUI TUDOR VIANU	22
II.1. T.Vianu- fondatorul esteticii în cultura român	22
II.2. Ordinea sistematic a <i>Esteticii</i>	23
II.3. Autonomia i eteronomia operei de art . Relevan a valorii estetice	28
III. FILOSOFIA CULTURII I A VALORILOR LA TUDOR VIANU	45
III.1. Filosofia culturii	45
III.1.1. Defini ia culturii	45
III.1.2. Civiliza ia - parte integrant a culturii	47
III.1.3. Ira ionalitatea, conflictul i unitatea valorilor. Resolidarizarea lor	48
III.1.4. Condi iile, mijloacele i idealurile culturii	51
III.1.5. Concep ia ra ionalist i concep ia istorist a culturii	55
III.1.6. Idealul activist – solu ie la problema „crizei culturii”	61
III.2. Teoria axiologic	65
III.2.1. Valoarea – concept rela ional	65
III.2.2. Valoare i con tiin	67

III.2.3. Atributele valorilor.....	71
III.2.4. Sistemul valorilor.....	74
IV. TUDOR VIANU ÎI PROBLEMELE CULTURII ROMÂNÊ.....	78
IV.1. Sensul activismului cultural.....	78
IV.2. <i>Modernism / tradi ionalism interbelic – atitudini, delimit ri</i>	80
IV.3. Infiltra ii europene: expresionismul i cubismul	88
IV.4. Problema <i>specificului na ional</i>	93
IV.5. Problema genera iei	101
IV.6. Revizuirea lui Titu Maiorescu	106
IV.7. Tudor Vianu i Mihai Eminescu	116
IV.8. <i>Controversa Macedonski</i>	131
V. CERCETARE ÎI PROFESORAT – FORME DE VIA ÎN LUMEA CULTURII.....	134
VI. TUDOR VIANU ÎI GEORGE C LINESCU – REPERE CULTURALE	139
CONCLUZII	143
BIBLIOGRAFIE	147

Cuvinte-cheie: *activism, art, autonomie, axiologie, axiosfer, bun, cercetare, civilizație, cultur, dualism, estetic, eteronomie, gândire, fenomenologie, filosofie, ideal, imanent, istorism, metod, munc, oper, postulat, prometeism, psihologism, raționalism, spirit, tehnosfer, teorie, umanism, valoare.*

Rezumat:

Lucrarea noastră este o încercare de revizuire necesară, de abordare sintetică înnoitoare a vastului program filosofic elaborat sistematic și progresiv de gânditorul raționalist Tudor Vianu, esteticianul, filosoful culturii și al valorilor, criticul, istoricul și teoreticianul literar, stilisticianul, comparatistul, eseistul, scriitorul și traducătorul animat constant de patosul Totalității și de aspirația *generației sale de creație* de a înalta cultura română la rangul unei culturi majore, în contextul mult discutatei crize a culturii europene. ***Absența audienței meritare în posteritate și aparenta inactualitate a operei sale filosofice*** impresionante prin adâncime, organicitate, substanțialitate și întindere, justifică, în mare măsură, oportunitatea temei noastre de cercetare. Actualitatea problemelor de filosofia culturii și de axiologie, analizate de T. Vianu cu admirabilă rigoare metodologică, este argumentabilă prin valabilitatea unor idei și soluții privind ***criza valorilor și proliferarea specialismului și a pragmatismului*** în epoca noastră consumeristă și hipertehnologizată. Credem că, în această privință, întoarcerea la T. Vianu nu poate fi decât salutară.

Caracterul novator al lucrării noastre rezidă, pe de o parte, în valorificarea personală a explicațiilor „complete”, date de T. Vianu operei sale filosofice în *Ideile trinite*, cel mai sigur îndreptar de la care Gelu Ionescu recomandă să înceapă cercetarea operei teoretice a gânditorului, precum și în valorificarea unor preioase lămuriri, descoperite de noi în *Jurnal* și în impresionanta *Corespondență*, oferind astfel, într-o măsură, și imaginea lui T. Vianu *par lui-même*; pe de altă parte, în expunerea sistematică și cronologică a teoriei despre cultură și despre valoare, concomitent cu evoluția gândirii filosofului, cristalizată și articulată pe linia raționalismului și a umanismului. Subliniem în cercetarea noastră ***vocația de întemeietor și de consolidator a lui T. Vianu*** în cele două mari domenii – filosofia culturii și axiologia, cărora li s-a dedicat în dublă ipostază, de profesor universitar și de cercetător neostenit.

Lucrarea noastră este structurată în ase capitole, precedate de un *Argument* și urmate de *Concluzii* și *Bibliografie*. În *Argument*, expunem obiectul și metoda cercetării, motivația alegerii

temei filosofice și finalitatea demersului științific. Cercetarea se focalizează pe cele două probleme axiale ale operei filosofice a lui T. Vianu, probleme pe cât de dificile, pe atât de ofertante intelectual: *cultura* și *valoarea*. Considerăm că ***supratema reflecției filosofice a gânditorului este cultura, careia îi se circumscrie tema problematică a valorii***. Problema axiologică este abordată de marele critic în cadrele largi ale unei filosofii a culturii și a unei estetici sistematice, prin raportare permanentă la realitățile culturale europene și naționale ale epocii sale.

În primul capitol al tezei, *FORMA IA FILOSOFICĂ A LUI TUDOR VIANU: I.1. De la coala românească, la prestigioasa universitate germană. Problema acută a culturii și a valorii, I.2. Tübingen - spațiul vocal maturant. Frenesia culturii, I.3. Doctoratul în filosofie: „Das Wertungsproblem in Schillers Poetik”. Estetică și axiologie, evidențiem **importanța hotărâtoare a etapei germane** în dezvoltarea pregătirii filosofice, în stabilirea unei covârșitoare erudiții și în orientarea spre cele două mari teme ale cercetării viitoare, *cultura* și *valoarea*, în perspectiva unui **program filosofic de mare anvergură teoretică**. În perioada fecundă a studiilor doctorale, T. Vianu asistă la psihologizarea și la sociologizarea filosofiei. Curentul simpatiei estetice (*Einfühlung*), susținut de Volkelt, Lipps și Groos, abstracționismul (*Abstraktion*), promovat de Worringer, structurile tipologice propuse de Dilthey și Spranger, izolarele lui Hemman și Geiger, analizele formale ale lui Wölfflin, ipotezele ficționalismului, teoriile asupra naturii valorilor, prin Simmel, R. Müller-Freienfels, Scheler sau N. Hartmann, îl aduc pe tânărul doctorand în fața **problemelor valorii și ale filosofiei culturii**, pe care el le va cerceta, le va aprofunda, le va sistematiza și le va soluționa într-o amplă perspectivă umanistă și raționalistă. Teza de doctorat *Das Wertungsproblem in Schillers Poetik* este o aplicație a metodei îndrumătorului său Karl Groos în studierea tratatului schillerian *Despre poezia naivă și sentimentală*, în care urmărește **problema dualismului literar** și descoperă folosirea unei **ipoteze fictive** în problema valorificării estetice; marele filosof german a fost tentat să transforme antiteza istorică *naiv-sentimental* într-o antiteză sistematică, altfel spus, să considere *naivul* și *sentimentalul* două **atitudini general-umane**, prezente în toate culturile.*

Dacă în lucrarea de doctorat T. Vianu lasă să se înțeleagă că **viitorul artei depinde de destinul umanității**, în *Estetica* și în alte opere de maturitate își nuanțează optica, relevând că **arta este aceea care ar putea influența civilizația modernă**. Evoluția gândirii estetice a ilustrului critic o expunem și o evaluăm în Capitolul II, *PERSPECTIVA CULTURALĂ ȘI AXIOLOGICĂ*

ÎN GÂNDIREA ESTETICĂ A LUI TUDOR VIANU: II.1.T.Vianu - fondatorul esteticii în cultura română , II.2. Ordinea sistematică a „Esteticii”, II.3. Autonomia și eteronomia operei de artă . Relevanța valorii estetice. După ce reliefează meritul gânditorului de întemeietor și consolidator al esteticii sistematice în cultura noastră , prezintă argumentarea necesității sistemului, din *Proiect de prefață* și *Prefața la ediția a II-a*: postularea inițială a obiectului și a metodelor, apoi postularea totalității și a unității domeniului artistic. Aspirând concomitent către trei științe și către filosofie, *Profesorul de estetică al culturii române* își urmărește în *Estetica* două obiective majore: *să informeze exact și să promoveze o concepție originală , conform căreia arta este forma perfectă a muncii. Postulatul artei ca muncă* este determinat de realitățile sociale ale timpului și nu reprezintă consecința unei meditații adânci asupra artei.

Opera de artă este prezentată întâi în *planul ei autonom estetic*, apoi în *plan eteronomic*, în perspectivă axiologică și culturală . În viziunea lui T. Vianu, *frumosul artistic, obiectul esteticii, este una dintre valorile culturii omenești. Valorile*, considerate în spirit kantian ca *niște categorii*, au o *pură existență ideală* . *Valoarea estetică este o valoare – scop absolut* a culturii, *o valoare personală* aflată în *raport de imanență* cu *bunurile nefungibile, inimitabile*, în care se încorporează . *Autonomia*, vizând *forma* operei de artă , asigură *condiția perenă a artei*, pe când *eteronomia* ei ilustrează *condiția efemeră a artei*. În analizarea operei de artă ca unitate estetică autonomă , esteticianul recurge la *procedura deductivă* și la reducerea *fenomenologică* . El definește și analizează cele *patru momente constitutive și convergente ale operei de artă* : 1. *izolarea*, 2. *ordonarea*, 3. *Clarificarea*, 4. *Idealizarea*; clasifică *tipurile artistice* în ordinea modalităților de organizare specifice artei: 1. *Sfântul, omul reprezentativ și omul de rând; peisaj transcendent, peisaj immanent și natură moartă* ; 2. *tipul heraclitic și tipul eleatic*; 3. *Viziunea plastică și viziunea pitorească* ; 4. *tipul idealist și tipul realist*. Apoi prezintă *eteronomia artei*, reiterând și accentuând ideea că *opera de artă este o realitate complexă , estetică și extraestetică , autonomă și eteronomă* . După ce relevă *însușirile artistului – intuitivitatea, adâncimea psihică , fantezia creatoare și puterea expresivă* – T. Vianu expune *etapele succesive și exclusive, interferente și solidare ale constituirii operei de artă* : a) *pregătirea operei*, b) *inspirația*, c) *invenția*, d) *execuția*. Potrivit esteticianului, creația artistică are întreit *motivare eteronomică* : de *a elibera*, de *a întregi* și de *a afirma creatorul ei*.

Receptarea artei este un proces cu mai multe elemente și etape: *plăcerea estetică , elementele de apreciere: intuițiile apreciative – gustul estetic – și judecățile de apreciere*,

disociate de T. Vianu în *judex i de valorizare* și *judex i de caracterizare*, combinabile în tipul mixt al *judex ilor de compensație* etc., *ierarhizarea operelor de artă* după *adâncimea artistică* (*enigmatică* sau *paradoxală*), *tridimensională* – vital, intelectual și spiritual –, *tipologia receptorilor: tipul sentimental - asociativ* și *tipul intelectual – apreciativ*, și *critica artistică*, forma completă a receptivității. Remarcăm accentul pus de estetician pe *raționalitatea receptivității artei*.

Relieful în cercetarea noastră cu *activismul estetic*, promovat în *Estetica*, rezidă în înelegerea artei ca *expresia „cea mai perfectă a muncii”*, având rolul de valoare cu utilizare a civilizației („*tehnosferă*”). *Utopia estetică* a lui T. Vianu exprimă credința gânditorului că *într-un viitor îndepărtat munca s-ar putea transforma în artă*.

Nostalgia metafizică la renumitul gânditor raționalist este confirmată de studiul *Filozofie și poezie*, în care arta este privită din unghi metafizic, drept revelație a lumii ca totalitate. Observăm că gândirea esteticianului evoluează de la o concepție generală despre artă, expusă în *Estetica*, la o *extindere a perspectivei spre totalitatea lumii*, revelată de filosofie și de poezie, forme spirituale cu origine comună, dar care își urmează căile diferite și nu zăresc către finalitățile lor specifice. Plecând de la estetic, T. Vianu se îndreaptă către o concepție filosofică generală a lumii, expusă în *Permanența frumosului* (1941) și *Semnificația filosofică a artei* (1941), studii axate pe *ideea armoniei ca finalitate a spiritului*. Aspirația lui în deceniul al patrulea este să elaboreze o filosofie generală într-o viziune estetică. *Marile probleme filosofice ale esteticii: iraționalul, totalitatea, imanența spiritului și libertatea*, examinate în cursul universitar *Problemele filozofice ale esteticii*, sunt soluționate teoretic în spirit raționalist și din perspectivă axiologică. T. Vianu argumentează succesiv *raționalitatea profundă*, „*în vîlă*”, *a operei de artă*, *a percepției estetice* și *a creației artistice*, menține *concepția organicistă despre artă*, susține *imanența spiritului în materie*, reia *ideea de perfecțiune în artă* și accentuează *posibilitatea și necesitatea reunirii valorilor*. Soluțiile găsite pentru cele patru probleme filozofice ale esteticii exprimă o concepție generală asupra lumii – *concepția unui univers rațional în profunzimea lui și susceptibil să se raționalizeze la nesfârșit*.

În lucrarea postumă *Tezele unei filozofii a operei*, 1966, academicianul propune o „nouă filozofie a operei de artă.” Ultimul său breviar estetic dezvoltă convingerea că *opera de artă este expresia forței spiritului de a transforma natura, de a o întregi, de a o umaniza*. Atributele operei de artă sunt ordonate într-o definiție sintetică, indicând trecerea de la natură, la tehnică și

la cultur : *1. Produsul, 2. unitar i multiplu, 3. înzestrat cu valoare, 4. ob inut prin cauzalitate final , 5. al unui creator moral, 6. dintr-un material, 7. constituind un obiect calitativ nou, 8. original i imutabil, i 9. ilimitat simbolic. Paradoxul operei este acela de a fi ea îns i i concomitent expresia creatorului ei. Opera de art armonizeaz perspectiva autonom i cea eteronom , absolut i relativ , configura ional i expresiv .*

Conchidem c în *cristalizarea i evolu ia gândirii estetice a gânditorului neumanist*, trecute prin *experien a psihologismului* i apoi *a fenomenologiei*, conceptul de oper , preeminent i statornic, are consecin e importante în viziunea sa cultural i axiologic , integratoare i totalizant . *Opera de art este în eleas ca form a culturii, ca „produs tehnic”, rezultat al „lucr rii de transformare a naturii” i care atinge perfec iunea naturii.* Valoarea, tr s tur *sine qua non* a operei, legitimeaz opera ca lucrare dirijat de un scop final. Permanenta str duin de a cerceta fenomenul artistic din unghi necesarmente axiologic particularizeaz concep ia estetic a savantului, conferindu-i noutate i originalitate. Gândirea estetic a marelui c rturar este mereu deschis c tre lumea culturii i a valorilor. Vechiul principiu al *Kalokagathiei* trece în principiul larg, atotcuprinz tor, al *Pankaliei*, altfel spus, al unei esteticit i universale în care *arta are un rol metafizic prefigurator.*

În urm torul capitol al lucr rii noastre, cel mai cuprinz tor i substan ial, Capitolul III. *FILOSOFIA CULTURII I A VALORILOR LA TUDOR VIANU: III.1. Filosofia culturii, III.1.1. Defini ia culturii, III.1.2. Civiliza ia - parte integrant a culturii, III.1.3. Ira ionalitatea, conflictul i unitatea valorilor. Resolidarizarea lor, III.1.4. Condi iile, mijloacele i idealurile culturii, III.1.5. Concep ia ra ionalist i concep ia istorist a culturii, III.1.6. Idealul activist – solu ie la problema „crizei culturii”; III.2. Teoria axiologic , III.2.1. Valoarea – concept rela ional, III.2.2. Valoare i con tiin , III.2.3. Atributele valorilor, III.2.4. Sistemul valorilor,* argument m c la T. Vianu *filosofia culturii este în esen o teorie despre cultura modern ,* deoarece vizeaz *criza culturii i posibilitatea solu ion rii ei, autonomia valorilor i idealul culturii moderne.* Obiectul filosofiei culturii este definit în studiul *Filosofia culturii*, partea întâi, *Teoria formal a culturii*; condi iile materiale i spirituale ale culturii, mijloacele i idealurile acesteia sunt studiate în partea a doua, *Teoria material a culturii.* Problema valorii ocup locul central în filosofia culturii. Gânditorul define te valoarea drept obiectul unei dorin e care poate fi satisf cut de *un bun. Valorile* au o existen ideal , *bunurile* sunt obiectele în care se întrupeaz valorile, iar *valoriz rile* reprezint actele prin care un obiect este considerat capabil

s satisfac o dorință. În definierea noțiunii de cultură, autorul recurge la două criterii: *conținutul și sfera conceptului*. În *conținutul noțiunii de cultură* intră ase elemente constitutive: *voina culturală, credința optimistă în temele care neîncetat se pun omeniții, valoarea, bunul cultural, actul cultural subiectiv și actul cultural obiectiv*. Din punct de vedere al sferei valorilor, T. Vianu distinge două tipuri de cultură: *parțială și totală*. După numărul indivizilor, filosoful stabilește alte două genuri de cultură: *cultura individuală și cultura socială*. Conjugând cele două puncte de vedere, obține tipuri mixte: *o cultură a individului, parțială sau totală, și o cultură a societății, parțială sau totală. O cultură socială parțială este civilizația*. În concepția lui T. Vianu, civilizația, „*tehnosfera*”, este inclusă în sfera largă a culturii, în „*axiosferă*.”

T. Vianu susține *ireductibilitatea și autonomia valorilor*, și recunoaște *iraționalitatea lor*. El demonstrează că este posibil *aplanarea conflictului între valori* prin *resolidarizarea lor teoretică și practică*. Teoria axiologică expusă în *Filosofia culturii* relevă necesitatea de a păstra autonomia valorilor și posibilitatea de a depăși izolarea lor.

Condițiile materiale ale culturii sunt mediul *cosmic, economic și antropologic*. *Tradiția și grupul social* reprezintă *condițiile spirituale ale culturii*. *Mijloacele culturii*, dependente de condițiile și de scopurile culturii, sunt împărțite de filosof în două categorii: *mijloace obiective, tehnice*, prin care se realizează o valoare obiectivă, și *mijloace spirituale, familia și coala*, prin care se realizează o valoare subiectivă. *Scopul, cauza finală a culturii, este realizarea valorilor. Idealul cultural*, factor determinant al formelor culturii, implică o *valoare supraordonată* către care aspiră în cel mai înalt grad creatorul de cultură. *Raționalismul și istorismul* sunt două astfel de idealuri, pe care T. Vianu le analizează cu spirit critic în memoriul *Raționalism și istorism* și în *Filosofia culturii*. În *Raționalism și istorism*, gânditorul demonstrează *insuficiența definițiilor analogice a culturii*, susținute de *teoria raionalistă, universalistă, a culturii*. Idealul istorist, pluralist, individualist, susținut de Im. Kant, Herder, Humbolt, fuzionează la Hegel cu raționalismul într-o remarcabilă *sinteză*, evidențiată de T. Vianu. Nietzsche critică istorismul propunând revigorarea sentimentului metafizic. T. Vianu expune dificultățile teoriei lui Nietzsche, amendamentele aduse fiind profitabile pentru *o nouă concepție a culturii* axată pe categoria activității, *activismul*. *Concepția activistă* poate depăși raționalismul și istorismul, fiindcă privește *cultura* ca o *întregire*, ca o *umanizare continuă a naturii*. T. Vianu crede că *activismul poate soluționa criza culturii moderne*. În *Filosofia culturii*, gânditorul aduce argumente pentru *superioritatea idealului activist în raport cu raționalismul și istorismul*:

cultura este opera libertății umane, cultura poate influența natura, cultura modernă valorizează mitul fecund și generos al lui Prometeu, cultura poate înlătură durerea din lume. Sus înând **prometeismul culturii moderne**, T. Vianu, descoperă într-o manieră structură profundă a acestei culturi, dar îi atribuie una anumite. Cauzele majore ale crizei culturii moderne – izolarea valorilor și absența unui profund sentiment al vieții și a unei atitudini fundamentale față de lume – pot fi înlăturate prin **resolidarizarea valorilor** și prin **cultul creației, exprimat în mitul prometeic**. Noi remarcăm că T. Vianu, spre deosebire de contemporanii săi, oferă o imagine mai puțin dramatică a culturii moderne, explicabilă prin încrederea lui extraordinară în potențialul creator al omului.

Teoria axiologică elaborată de T. Vianu este expusă parțial în studiile de estetică și de filosofia culturii, și sistematic în două lucrări autonome: *Originea și valabilitatea valorilor*, 1937, și *Introducere în teoria valorilor, întemeiată pe observația conștiinței ei*, 1942. Factorul coagulant al tuturor lucrărilor în acest domeniu este **definirea valorii ca obiect al dorinței ei**. Cea mai interesantă este definiția dată în *Originea și valabilitatea valorilor*: „**valoarea este pentru noi expresia unei anumite posibilități, a posibilității unei adaptări satisfăcătoare între lucruri și conștiință**.” T. Vianu disociază între **originea subiectivă a valorilor** și **valabilitatea lor obiectivă și generală**, între **sentimentul valorii** și **valorificarea valorii**. Un concept important, clarificat de autor, este **mediul axiologic condițional**, care însumează operele de cultură și de civilizație. În concepția filosofului, **cultura reprezintă o axiosferă a existenței umane**, un ansamblu de valori și de criterii de apreciere a lumii.

Tratatul fundamental *Introducere în teoria valorilor...* are ca obiectiv **fundamentarea filosofică a tradiției de cultură a umanismului**, în contextul acutizatei crize a culturii moderne. Metoda folosită de T. Vianu în sistematizarea problemei valorilor este **observația conștiinței ei**. Filosoful renunță acum la definirea valorii ca un **concept relațional**, ca **expresie a relației dintre eu și lume**, și o consideră un **obiect ireductibil**. Gândirea sa axiologică evoluează **de la relaționism la obiectivism**.

După ce diferențiază **actele de obiectele conștiinței ei**, examinează **raporturile dintre valori și bunuri**. **Valorile, obiectele ale dorinței ei**, au, în concepția sa, două stări de existență: **valori pure** și **valori incorporate**, devenite **bunuri**. **Valorile pure sunt „obiecte” categoriale**, a căror expresie lingvistică este întotdeauna un substantiv, de aceea T. Vianu le numește **valori - substantive**. Celelalte valori exprimă însușiri ale bunurilor și sunt numite **valori - adjective, expresie a**

valorilor - substantive, fa de care se afl într-un raport de subordonare. El sus ine *posibilitatea valorilor pure*, adic a valorilor cuprinse de con tiin , respingând explicit relativismul i nominalismul axiologic. *Bunurile* au *adâncime ontologic* . Lucrurile se pot transforma în bunuri prin *actul valorificator al dorin ei*. Acest *act nu atribuie, ci recunoa te valoarea*. *Ideea adâncimii* conferite lucrurilor de prezen a valorii este, dup p rerea noastr , una dintre cele mai frumoase i mai filosofice idei ale gânditorului.

În continuare, T. Vianu analizeaz *atributele valorilor*, definite pe baza raportului *valoare – con tiin* : *excentricitatea, generalitatea, valoarea i valabilitatea, volumul, polaritatea, gradualitatea i semnifica ia*. Dup expunerea tr s turilor valorilor, prezint *sistemul valorilor*. *Criteriile de sistematizare* a valorilor sunt: 1. *Suportul*, 2. *Înl n uirea* i 3. *Ecoul valorilor*. Primul criteriu vizeaz *raportul valoare – lucru*, al doilea se refer la *raporturile dintre valori*, iar ultimul la *raportul valoare – con tiin* .

În func ie de *suportul real sau personal, material sau spiritual al valorilor*, gânditorul distinge urm toarele tipuri de valori: *valori reale materiale sau spirituale i valori personale materiale sau spirituale*. Fa de suportul lor, valorile se pot g si în *raport de aderen sau de libertate*. Valorile estetice sunt în raport de *aderen* cu suportul lor, valorile teoretice sunt *libere* fa de suportul lor.

T. Vianu distinge *valori - mijloace* i *valori - scopuri*, dup rela ia mijloc - scop, i *valori integrabile, neintegrabile* sau *integrative*, dup categoria integr rii. *Valorile - mijloace ajut la realizarea valorilor - scopuri*. *Valorile - scopuri pot fi relative sau absolute*. *Uneori valorile - scopuri pot ap rea ca valori – mijloace*. Ultimul criteriu, cel al ecoului trezit de dorin e în con tiin , duce la distingerea altor dou tipuri axiologice: *valori perseverative*, care „garanteaz perseverarea subiectului deziderativ”, i *valori amplificative*, care sporesc for a i con inutul spiritual al con tiin ei. Aceste atribute ale valorilor, stabilite de T. Vianu pe baza celor trei criterii, reprezint tot atâtea *coordonate ale unui sistem axiologic ra ional*. *Ra ionalitatea par ial* a unei valori este sus inut de de inerea unor caracteristici care confer un loc specific în cadrul sistemului. Autorul realizeaz un tablou i o schem a sistemului ra ional al celor opt valori generale: valoarea *economic* , valoarea *vital* , valoarea *juridic* , valoarea *politic* , valoarea *teoretic* , valoarea *estic* , valoarea *moral* i valoarea *religioas* . În viziunea lui T. Vianu, valbrile au *suprafa ra ional i nucleu ira ional inclasificabil*. Este evident inten ia gânditorului de *a extinde cunoa terea ra ional a valorii, reducând ira ionalul la nucleul ei*.

Filosoful culturii stabile te i **ierarhia valorilor**. Incapabil s ra ionalizeze ira ionalul, axiologia este nevoit s se limiteze la simpla formulare a principiilor ira ionale care determin ierarhia valorilor. Aceste principii sînt urm toarele: 1. Valorile personale sînt superioare valorilor reale. 2. Valorile spirituale sînt superioare celor materiale. 3. Valorile aderente sînt superioare celor libere. 4. Valorile scopuri sînt superioare valorilor mijloace. 5. Valorile amplificative sînt superioare celor perseverative. 6. Valorile integrabile sînt superioare celor neintegrabile. 7. Valorile integrative sînt superioare celor integrabile. 8. O valoare este superioar fa de alta cu atâtea trepte cîte temeuri de superioritate posed în structura ei. În stabilirea acestor principii i în analiza diferitelor valori în func ie de ele, T. Vianu d dovad de un spirit clasificator f r egal. **Ierarhia axiologic**, rezultat din analiza f cut, arat astfel: **1. valoarea economic ; 2. valoarea vital ; 3. valoarea juridic ; 4. valoarea politic ; 5. valoarea teoretic ; 6. valoarea estetic ; 7. valoarea moral ; 8. valoarea religioas**. Ordinea reflect cre terea gradului de importan a valorilor. **Sistemul valorilor** îi apare gânditorului închis în liniile de suprafa , altfel spus în privin a structurii, i deschis în profunzime, în ce prive te con inuturile care intr în structura axiologic . De-a lungul istoriei umanit ii, s-au p strat cele opt clase de valori. T Vianu crede c lumea de valori a omului va cre te. Acest crez axiologic exprim , dup p reea noastr , ideea c l uzitoare a gândirii lui T.Vianu ca filosof al valorilor i al culturii. Finalitatea teoretic i practic a demersului s u metodologic de mare for argumentativ , este **permanen a valorilor**. Ideea ultim din compendiul s u relev **posibilitatea i necesitatea de a reduce i de a înl tura conflictele dintre valori**, pentru a cultiva cu entuziasm **armonia i solidaritatea uman împotriva nonvalorilor**. Transpare din solidul tratat de axiologie, ca i din multe alte scrieri ale c rturarului umanist, un **optimism „abstract”**, întemeiat pe convingerea c **universul este ra ionalizabil la nesfâr it**.

Interven iile lui T. Vianu în solu ionarea ra ional a problemelor culturii na ionale, din perspectiva aspira iei sale de **a conferi culturii române stilul unei culturi majore**, le expunem în Capitolul IV. **TUDOR VIANU I PROBLEMELE CULTURII ROMÂNE: IV.1.Sensul activismului cultural, IV.2.Modernism / tradi ionalism interbelic – atitudini, delimit ri, IV.3.Infiltra ii europene: expresionismul i cubismul, IV.4.Problema „specificului na ional”, IV.5.Problema genera iei, IV.6.Revizuirea lui Titu Maiorescu, IV.7.Tudor Vianu i Mihai Eminescu, IV.8.Controversa Macedonski. Solu ia general**, al c rei suport teoretic este descris în **Ra ionalism i istorism i în Filosofia culturii**, este **idealul activist**, care fructific sintetic i

armonizează aspectele viabile ale idealului raionalist și celui istorist. Principiile și directivele *activismului cultural* sunt aplicate la *evoluția și orientarea necesară a culturii române moderne*. Potrivit lui T. Vianu, cultura română a cunoscut două mari *procesuri: tranziția de la iraționalism la raționalism și tranziția de la raționalism la istorism*, acestuia urmându-i *etapa dialectică a activismului cultural*, etapă majoră care implică organizare și transformare productivă, *hotărârea de a da civilizației noastre caracterul unei opere de artă*.

Prezentăm cronologic lucrările de poziție și concepție a lui Tudor Vianu privitoare la cele două orientări dominante ale epocii interbelice, *modernismul și tradiționalismul*, ambele reflectând *preocupările identitare ale societății și ale culturii românești*. Articolul *Spiritul viii* (*Câteva cugetări relative la cultura română*), 1921, însumează idei fundamentale pe care T. Vianu mai târziu le reia, le aprofundează și le sistematizează din perspectiva idealului său cultural activist: *ideea de cultură, ideea de valoare, ideea de tradiție, ideea de generație, ideea națională și ideea europeanității culturii române*. Doctorandul de la Tübingen semnala „lipsa *SPIRITULUI VIOI în cultura noastră*”. „Spiritul viii”, o realitate viitoare a culturii, implică libertatea și responsabilitatea de a înfrunta *sinteza de tradiție și modernitate*. Tânărul gânditor pledează pentru infuzia „*spiritului viii*” în cultura română a timpului său, convins că triumful acestuia va duce la afirmarea adevăratei ratei culturale naționale.

Împotriva orientării culturii române în direcția autohtonismului exclusivist, promovat de mentorul gândirist Nichifor Crainic, T. Vianu ia atitudine în articolul polemic *Statul ca îndreptar*, 1924, în care argumentează dimensiunea temporală și spațială a tradiției, și susține orientarea legitimă a societății românești către europenitate și europeanizare. El își exprimă credința în efortul generației sale de a depăși cercul strâmt al unei culturi provinciale și de a înflori cultura română la demnitatea unei culturi majore.

Simpatia lui T. Vianu pentru orientările și curentele artistice moderniste europene este dovedită de articolele sale de tinerețe despre expresionism și cubism, în care clarifică și promovează cele două curente în cultura noastră. În *Expresionismul – o nouă estetică*, 1920, prezintă *nașterea și propagarea expresionismului german în toate artele*. Rezerva formulată de T. Vianu vizează raportul *obiectivitate – subiectivitate*, afectat în expresionism de *excesul subiectivist*, de *marginalizarea aproape completă a raționalității*. Expresionismului îi se poate imputa *nefinalizarea demersului creator*, oprit la jumătatea drumului între condiția obiectivă a artei și faza subiectivistă. *Sinteza ideii cubiste*, din articolul *Note asupra cubismului*, 1922, este

făcut de T. Vianu de pe o poziție moderată, conciliatoare, eliminând extremismele elogiative sau denigratoare. Obieciunea adusă artei cubiste vizează *supralicitarea simplificării* care duce la anemierea fanteziei unor artiști moderni. Pe scurt, contribuțiile lui T. Vianu în materie de expresionism și cubism atestă *preocuparea sa de a elucida și de a promova modernismul în formele lui extreme nu de pe poziția unui militant avangardist, ci de pe poziția unui estetician echilibrat, rațional.*

Problema specificului național, omniprezent în perioada interbelică, este considerat de gânditor un *punct nevralgic al culturii române*; pentru surmontarea dificultăților problemei, el recomandă exactitate și rigoare metodologică, respingând aproximațiile și diletantismul. Potrivit lui T. Vianu, *culturile au un destin al lor și datorită lor este să realizeze acest destin. Afirmarea specificului național se petrece în momentul de maturizare a unei culturi, atunci când și-a creat o tradiție.* În viziunea sa, *originalitatea culturii române rezidă în sinteza clasică și în sentimentul permanent de participare la viaa colectivității.* Creațiile culturale românești sunt *limba română și folclorul*, care are o funcție activă în spațiul culturii naționale. Trăsăturile specifice creațiilor noastre culturale sunt rapiditatea dezvoltării, bogăția talentelor, sentimentul participării la viaa naturii și simțul mării. Marii noștri artiști ilustrează *vitalitatea spiritului creator românesc. Originalitatea culturii reprezintă rezultatul muncii de creație* într-o lungă perioadă de timp.

T. Vianu ia atitudine față de *proliferarea diletantismului* în epocă și susține *necesitatea de a promova un specialism de amplă deschidere culturală*, în articolul *Specialități și diletanți*, 1935; semnaleză *decăderea universalismului în diletantism* și recomandă *recunoașterea și aprecierea libertății de gândire și aspirației către totalitate*, implicate diletantismului.

Soluția la *mult dezbatută* în anii treizeci *problema generației* este oferită în articolul de idei *Generație și creație*, 1936; originalul concept *generație de creație* clarifică mult complexitatea noțiunii de *generație*, pentru care *criteriul biologic* și cel *sociologic* sunt nesatisfăcătoare. Posibil doar în societățile civilizate, *generația de creație*, determinată de *cultura comună* și de *complexul circumstanțelor* politico-economice și sociale în care se manifestă, reprezintă o grupare de artiști, savanți sau filosofi care, indiferent de vârsta lor biologică și cronologică, sunt *solidari în trăirea și soluționarea problemei esențiale a timpului lor*. Formată atât prin acte deliberative, cât și pe cale inconștientă, prin acțiunea imitației, generația de creație realizează o *nouă sinteză spirituală, fondată pe cunoașterea, asimilarea și*

devansarea culturii predecesorilor. T. Vianu semnalez excesele genera iei treizeci i relev necesitatea de a se orienta dup *o unitate constant superioar : interesul na ional*. Ilustrul om de cultur ap r *democra ia ca garant al libert ii de gândire i de exprimare*, îndemnând la *ra iune, echilibru i reflec ie r bd toare*.

Prezent m apoi *reevaluarea critic a operei i a personalit ii lui T. Maiorescu*, f cut de T. Vianu constant i consecvent. Ideile i aprecierile despre forma ia i contribu ia lui Maiorescu în estetic i filozofie sunt neîntrecute. *Problema hegelianismului maiorescian* este abordat în studiile *Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu*, 1925, *Influen a lui Hegel în cultura român*, 1933, *Titu Maiorescu – estetician i critic literar*, 1940, *Noi izvoare ale esteticii lui Maiorescu*, 1942. T. Vianu argumenteaz *apartenen a lui Titu Maiorescu la idealismul estetic de sorginte hegelian*. *Estetica lui Maiorescu nu este vischerian , ci idealist*. Un *psihologism latent* descoper T. Vianu în scrierile maioresciene din ultima perioad ; motive idealist-hegeliene sunt irizate psihologic. În *Istoria literaturii române moderne*, 1944, el reliefeaz vehemen a criticismului maiorescian, responsabilitatea pilduitoare a mentorului junimist în ac iunea imperativ de igienizare i modernizare a institu iilor na ionale, de promovare a valorilor autentice; apreciaz ironia, concizia i persuasiunea stilului maiorescian.

Controversa Maiorescu, iscat în comunism, este solu ionat de T. Vianu în ultimul s u articol, *În elegerea lui Maiorescu*, 1963, un model de revizuire critic , dup p rerea noastr . Articolul exprim adeziunea lui T. Vianu la campania de reevaluare a prestigiului lui T. Maiorescu, ini iat i sus inut de Liviu Rusu împotriva denigratorilor.

Despre M. Eminescu, valoare fundamental a culturii noastre, filosoful-scriitor a scris multe articole i studii de referin i azi în exegeza Poetului: *Personalitatea lui Eminescu*, *Poezia lui Eminescu*, *Atitudinea i formele eului în lirica lui Eminescu*, *Structura motivului în poezia lui Eminescu: „O, mam ...”*, *Epitetul eminescian*, *Expresia nega iei la Eminescu*, *Expresia juvenilului la Eminescu*, .a.. Noi apreciem c *Structura motivului în poezia lui Eminescu: „O, mam ...”*, în care T. Vianu reliefeaz *originalitatea lui M. Eminescu în tratarea unui motiv literar de larg circula ie european*, r mâne *un model de analiz literar total*.

Eminescolog *avant la lettre*, T. Vianu aduce în cercetarea personalit ii i a operei lui M. Eminescu, o nou metodologie, antipozitivist i antiistorist , de orientare filosofic , reu ind s redea actului critic demnitatea lui filosofic . Problemele majore pe care le cerceteaz în timp T. Vianu sunt *receptarea înnoitoare a lui Eminescu* i *editarea critic a lui Eminescu*. Un

Eminescu esențial reușește să prezinte T. Vianu, evidențiind principalele coordonate ale universului eminescian: *altitudinea, profunzimea și vastitatea*. Surprindem *schimbarea în timp a atitudinii esteticianului față de postumele eminesciene*: reticent la început în privința relevanței manuscriselor lui Eminescu, devine receptiv la publicarea și studierea lor, fiindcă ele dezvăluie laboratorul creației și gândirii lui Eminescu, oferă forma autentică a textelor eminesciene și restituie imaginea integrală a genialului romantic. În articolul *Eminescu - ediția critică*, 1959, își exprimă chiar convingerea că lectura și cercetarea postumelor pot înfrunți a *un Eminescu aproape nou*.

Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu, inițiat și coordonat de T. Vianu, prima operă lexicografică de acest gen din cultura noastră, redă *esențialul limbii lui Eminescu*, având o incontestabilă valoare instrumentală.

Demersul făcut de T. Vianu în receptarea lucidă și iubitoare a lui Eminescu și în editarea filologică a operei eminesciene în integralitatea ei atestă situarea legitimă a creatorului de geniu în centrul paradigmei culturale române moderne.

Un alt proiect cultural realizat pe deplin de T. Vianu este editarea și studierea competentă a operei lui Al Macedonski, stingându-se astfel „*controversa Macedonski*”. Ediția critică, în patru volume, realizată cu admirabilă acuritate filologică, are valoare corectivă și istorică; ea servește reabilitării necesare a scriitorului refuzat de generația sa. T. Vianu corectează injustiția literară suferită de Macedonski prin repunerea operei acestuia în discuția criticii contemporane, propunând o revizuire amplă, obiectivă și onestă a creației macedonskiene.

Ultimele două capitole ale lucrării, complementare temei de cercetare într-o anumită măsură, – *Cercetare și profesorat - forme de viață în lumea culturii și Tudor Vianu și George C. Lănescu - repere culturale* - ni s-au părut necesare pentru sublinia armonizarea și osmoza dintre activitatea teoretică, desfășurată în spațiul generos al culturii, și „munca” de la catedră a universitarului de rară distincție academică, pentru a fixa locul său cuvenit în cultura română, în proximitatea lui G. C. Lănescu, având în vedere *reprezentativitatea* acestor două *personalități complementare și necesare culturii* noastre.

Concluziile cercetării noastre, întemeiate pe observația evoluției calme și ciclice a gândirii filosofice a lui T. Vianu, reliefează umanismul și raționalismul consecvent și flexibil, spiritul metodologic conciliator, spiritul de sinteză, dubla aspirație către exactitate și către totalitate, accesarea la specialitate prin multilateralitate și consecvența pilduitoare în realizarea amplului

program teoretic în perspectiva activismului cultural. Om de mare cultură, cu vocația culturii și cu respect pentru cultura și valori, T. Vianu a servit cultura română și a contribuit la elevarea conștiinței naționale.

BIBLIOGRAFIE

I. Opera lui Tudor Vianu

- Vianu, Tudor, *Opere, 1, Scrieri literare*, Antologie, note și postfață de Gelu Ionescu, Ediție îngrijită de Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu și Gelu Ionescu, București, Editura Minerva, 1971
- Vianu, Tudor, *Opere, 2, Scriitori români*, Antologie și note de Matei Călinescu și Gelu Ionescu, Postfață de Matei Călinescu, Text stabilit de Cornelia Botez, București, Editura Minerva, 1972
- Vianu, Tudor, *Opere, 3, Scriitori români*, Antologie și note de Matei Călinescu și Gelu Ionescu, Postfață de Matei Călinescu, Text stabilit de Cornelia Botez, București, Editura Minerva, 1973
- Vianu, Tudor, *Opere, 4, Studii de stilistică*, Antologie, note și postfață Sorin Alexandrescu, Text stabilit de Cornelia Botez, Ediție îngrijită de Sorin Alexandrescu și Gelu Ionescu, București, Editura Minerva, 1975
- Vianu, Tudor, *Opere, 5, Studii de stilistică*, Partea a 2-a, Antologie, note și postfață de Sorin Alexandrescu, Text stabilit de Cornelia Botez, Ediție îngrijită de Sorin Alexandrescu și Gelu Ionescu, București, Editura Minerva, 1975
- Vianu, Tudor, *Opere, 6, Studii de estetică*, 1, Ediție și note de Gelu Ionescu, București, Editura Minerva, 1976
- Vianu, Tudor, *Opere, 7, Studii de estetică*, Ediție și note de Gelu Ionescu și George Gană, Postfață de George Gană, București, Editura Minerva, 1978
- Vianu, Tudor, *Opere, 8, Studii de filozofie a culturii*, Ediție de Gelu Ionescu și George Gană, Note de George Gană, București, Editura Minerva, 1979

- Vianu, Tudor, *Opere, 9, [Studii],* Edi ie de Gelu Ionescu i George Gan , Note i postfa de George Gan , Bucure ti, Editura Minerva, 1980
- Vianu, Tudor, *Opere, 10, Studii de literatur universal i comparat ,* Edi ie de Gelu Ionescu i George Gan , Note de George Gan , Bucure ti, Editura Minerva, 1982
- Vianu, Tudor, *Opere, 11, Studii de literatur universal i comparat ,* Partea a 2-a, Note i postfa de George Gan , Bucure ti, Editura Minerva, 1983
- Vianu, Tudor, *Opere, 12, Arte plastice; Arte ale spectacolului, Critic i metodologie litarar ,* Edi ie i note de George Gan , Bucure ti, Editura Minerva, 1985
- Vianu, Tudor, *Opere, 13, Cursuri universitare,* Edi ie i note de George Gan , Bucure ti, Editura Minerva, 1987
- Vianu, Tudor, *Opere, 14, Coresponden ; Interviuri; Poemul „Arcadia”,* Edi ie îngrijit de Vlad Alexandrescu, cu un text de Gelu Ionescu, Bucure ti, Editura Minerva, 1990
- Vianu, Tudor, *Postume, Istoria ideii de geniu. Simbolul artistic. Tezele unei filozofii a operei.* Cu o prefa de Ion Iano i, Bucure ti, Editura pentru Literatur Universal , 1966
- Vianu, Tudor, *Studii de filosofia culturii,* Edi ie îngrijit de Gelu Ionescu i George Gan . Studiu introductiv de George Gan , Bucure ti, Editura Eminescu, 1982
- Vianu, Tudor, *Studii de stilistic ,* Edi ie îngrijit cu studiu introductiv i note de Sorin Alexandrescu, Bucure ti, Editura Didactic i Pedagogic , 1968
- Vianu, Tudor, *Tezele unei filosofii a operei,* Prefa de Mircea Martin, Postfa de Ion Vasile erban, Bucure ti, Editura Univers, 1999
- Vianu, Tudor, (coautor) C linescu, George, C linescu, Matei, Marino, Adrian, *Clasicism, baroc, romantism,* Cluj, Editura Dacia, 1971
- Vianu, Tudor, Cioculescu, erban, Streinu, Vladimir, *Istoria literaturii române moderne,* Bucure ti, Editura Eminescu, 2000
- Vianu, Tudor, *Dic ionar de maxime comentat,* Bucure ti, Editura tiin ific , 1971
- Vianu, Tudor, *Dic ionar de maxime comentat,* Edi ie critic i studiu introductiv de I. Opri an, Bucure ti, Editura Saeculum I.O., 1997
- Vianu, Tudor, *Estetica,* Studiu de Ion Iano i, Bucure ti, Editura pentru Literatur , 1968

- Vianu, Tudor, *Estetica*, Cuvânt înainte: prof.univ. George Gan , Bucure ti, Editura Orizonturi, f r an
- Vianu, Tudor, *Filosofia culturii i teoria valorilor*, Edi ie îngrijit de Vlad Alexandrescu, Text stabilit de Vlad Alexandrescu i Adriana Zaharia, Studiu introductiv i repere critice de Ilie Pârvu, Bucure ti, Editura Nemira, 1998
- Vianu, Tudor, *Gândirea estetic* , Antologie, prefa i tabel cronologic de Vasile Morar, Bucure ti, Editura Minerva, 1968
- Vianu, Tudor, *Idealul clasic al omului*, Studiu introductiv de Mircea Martin, Bucure ti, Editura Enciclopedic , 1975
- Vianu, Tudor, *Jurnal*, Edi ia a 2-a, Bucure ti, Editura Eminescu, 1970
- Vianu, Tudor, *Mihai Eminescu*, Prefa de Al. Dima, Ia i, Editura Junimea, 1974
- Vianu, Tudor, *Studii de poetic i stilistic* , Bucure ti, Editura pentru literatur , 1966

II. Antologii, lucr ri generale, studii, articole i interviuri

- *** *Despre frumos i art* , *Tradi iile gândirii estetice române ti*, Antologie, tabel cronologic i prezent ri de Vasile Morar, Prefa de Ion Iano i, Antologie i prezent ri de Vasile Morar, BPT, nr. 1180 i 1181, Bucure ti, Editura Minerva, 1984
- *** *Tudor Vianu în con tiin a criticii*, Antologie de Emil Moang , Daniel Cristea-Enache, Coordonat de Dan Grigorescu, Bucure ti, Editura Floarea Darurilor, 1997
- Bagdasar, Nicolae, *Scrieri*, Edi ie îngrijit , introducere i note de Gh. VI du escu, Bucure ti, Editura Eminescu, 1988
- Bagdasar, Nicolae, *Istoria filozofiei române ti*, Bucure ti, Editura Profile Publishing, 2003
- Biberi, Ion, *Tudor Vianu*, Bucure ti, Editura pentru Literatur , 1966
- Blaga, Lucian, *Opere*, vol. 9, *Trilogia culturii*, Edi ie îngrijit de Dorli Blaga, Studiu introductiv de Al. T nase, Bucure ti, Editura Minerva, 1993

- Br d an, Costic , *O introducere la istoria filosofiei române ti în secolul XX*, Postfa de Ion Iano i, Bucure ti, Editura Funda iei Culturale Române, 2000
- C linescu, George, *Aproape de Elada, Repere pentru o posibil axiologie*, Selec ie i comentarii de Geo erban, Revista de istorie i teorie literar , Supliment anual, Nr. 2, Colec ia «Capricorn», 1985
- C linescu, Matei, *Amintiri în dialog*, Edi ia a III-a, Colec ia Ego-grafii, Ia i, Editura Vianu, Ion, Polirom, 2005
- Ciopraga, Constantin, *Propilee, C r i i destine*, Ia i, Editura Junimea, 1984
- Ciopraga, Constantin, *Portrete i reflec ii literare*, cap. *Stilul lui Tudor Vianu*, Bucure ti, Editura pentru Literatur , 1967
- Crohm Iniceanu, Ov. S., *Literatura român între cele dou r zboaie mondiale*, vol. III, *Dramaturgia i critica literar* , cap. *Critica universitar* , Bucure ti, Editura Minerva, 1975
- Comarnescu, Petru, *Kalokaghaton. Antologie de Dan Grigorescu i Florin Toma. Studiu introductiv i note de Dan Grigorescu i o m rturie de Valeriu Râpeanu*, Bucure ti, Editura Eminescu, 1985
- Dima, Alexandru, *Gândirea româneasc în estetic , Aspecte contemporane*, Edi ie îngrijit , prefa , note i referin e de Mircea Muthu, Cluj- Napoca, Editura Dacia, 1992
- Dumitrescu-Bu ulenga, Zoe, *Itinerarii prin cultur* , Bucure ti, Editura Eminescu, 1982
- Gan , George, *Tudor Vianu i lumea culturii*, Bucure ti, Editura Minerva, 1998
- Gellner, Ernest, *Ra iune i cultur . Ra ionalitatea i ra ionalismul în istorie*, Traducere din limba englez de Ramona Lupa cu, Prefa de Constantin Ila , Ia i, Institutul European, 2001
- Georgiu, Grigore, *Na iune, Cultur , Identitate*, Bucure ti, Editura Diogene, 1977
- Grigorescu, Dan, *Expresionismul*, Bucure ti, Editura Meridiane, 1969
- Grigurcu, Gheorghe, *Clasicismul în fa a istoriei*, in vol. *Peisaj critic, III*, Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1999, p. 22
- Iano i, Ion, *O istorie a filosofiei române ti – în rela ia ei cu literatura*, Cluj, Editura Biblioteca Apostrof, 1996
- Lungu, Vasile, *Via a lui Tudor Vianu*, Bucure ti, Editura Minerva, 1997
- Lungu, Vasile, *Opera lui Tudor Vianu*, Bucure ti, Editura Eminescu, 1999

- Marcea, Pompiliu, *Lecturi fidele*, Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1979
- Maioreescu, Titu, *Critice*, Prefa de Gabriel Dimisianu, Bucure ti, Editura Minerva, 1989
- Manolescu, Nicolae, *Teme, IV*, Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1983
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critic a literaturii române, 5 secole de literatur* , Pite ti, Paralela 45, 2008
- Martin, Mircea, *Identific ri*, Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1977,
- Musc , Vasile, *Tudor Vianu, în Scriitori români*, Coordonator Mircea Zaciu, Bucure ti, Editura tiin ific i Enciclopedic , 1978
- Musc , Vasile, *Încercare asupra filosofiei române ti, Schi a unui profil istoric*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2002
- Musc , Vasile, *Iluminism i istorism*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2008
- Ornea, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreapt româneasc* , Bucure ti, Editura Funda iei Culturale Române, 1995
- Pascadi, Ion, *Din tradi iile gândirii axiologice române ti, Studii i texte*, Bucure ti, Editura tiin ific , 1870
- Pascadi, Ion, *Estetica lui Tudor Vianu*, Bucure ti, Editura tiin ific , 1968
- Patapievici, Horia-Roman, *Zbor în b taia s ge îi, Eseu asupra form rii*, Edi ia a III-a, Bucure ti, Editura Humanitas, 2002
- Petreu, Marta, *Filosofii paralele*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005
- Podgoreanu, Traian, *Umanismul lui Tudor Vianu*, Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1973
- Râmbu, Nicolae, *Tirania valorilor. Studii de filosofia culturii i axiologie*, Bucure ti, Editura Didactic i Pedagogic , R.A., 2006
- Rusu, Liviu, *Scrieri despre Titu Maioreescu*, Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1979
- Selejan, Ana, *Literatura în totalitarism. 1955-1956*, Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1998
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi, II*, Bucure ti, Editura Cartea Româneasc , 1976
- Simion, Eugen, *Fragmente critice, III, Mit. Mitizare. Mistificare*, Bucure ti, Funda ia Scrisul Românesc, Editura Univers, 1999
- ar lung , Ecaterina, *Tudor Vianu - monografie*, Bucure ti, Editura Cartea româneasc , 1984
- Vaida, Petru, *Tudor Vianu – în ap rarea „Esteticii”*, în *România literar* , nr. 15, 2004
- Vaida, Petru, *Opera filosofic a lui Tudor Vianu*, Bucure ti, Editura Enciclopedic , 2004

Vasile, Marian, *Disocieri în teoria culturii și artei moderne*, București, Editura Albatros, 1975

Vlăduțescu, Gheorghe, *O istorie a ideilor filosofice*, București, Editura Științifică, 1990

Zalis Henri, *Viața lui Tudor Vianu*, București, Editura Albatros, 1997

***

Ion Vianu în dialog cu Marta Petreu, *Apostrof*, Nr. 9 / septembrie, 2005

Ionescu, Gelu, *E foarte greu să-și asumi duplicitatea*, interviu de Ovidiu Șimonca, în *Observator cultural*, Nr. 69, 22-28 iunie, 2006

http://www.observatorcultural.ro/Am-vrut-sa-fiu-un-martor-Interviu-cu-Ion-VIANU*articleID_12821-articles_details.html